

Strategiplan

Strategiplan for familier med barn som har nedsatt funksjonsevne

Oslo, mai 2005

ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENTET

INNHOOLD

FORORD	side 4
KAPITTEL 1 POLITISKE MÅL OG MÅLGRUPPER	side 5
1.1 Innledning	side 5
1.2 Politiske mål og målgrupper	side 5
1.3 Hovedutfordringer: Koordinering og informasjon	side 5
1.3.1 Strategi 1: Koordinering	side 5
1.3.1.1 Status og utfordringer	side 5
1.3.1.2 Planansvarlig/koordinator	side 6
1.3.1.3 Utvidet lovhjemling av individuell plan	side 6
1.3.1.4 Oppsummering	side 7
1.3.2 Strategi 2: Informasjon	side 8
1.3.2.1 Status og utfordringer	side 8
1.3.2.2 Tiltak	side 8
KAPITTEL 2 RETTIGHETER	side 10
2.1 Innledning	side 10
2.1.1 Barnehagen	side 10
2.1.2 Skolen	side 10
2.1.3 Helse- og sosialtjenester	side 10
2.1.4 Folketrygden	side 10
2.1.5 Bolig	side 11
2.1.6 Samferdsel	side 11
KAPITTEL 3 STATUS FOR ULIKE SEKTORER - UTFORDRINGER - TILTAK	side 12
3.1 Barnehager	side 12
3.1.1 Status og utfordringer	side 12
3.1.2 Tiltak	side 12
3.2 Skole	side 12
3.2.1 Status og utfordringer	side 12
3.2.2 Tiltak	side 13
3.3 Kommunale helse- og sosialtjenester	side 13
3.3.1 Status og utfordringer	side 13
3.3.2 Tiltak	side 13
3.4 Spesialisthelsetjenesten	side 15
3.4.1 Barnehabiliteringstjenesten	side 15
3.4.2 Barn og unges psykiske helse	side 15
3.4.3 Lærings- og mestringssentrene	side 16
3.5 Trygdeytelser/økonomiske tiltak	side 16
3.5.1 Status og utfordringer	side 16
3.5.2 Tiltak	side 16
3.6 Bolig	side 17
3.6.1 Status og utfordringer	side 17
3.6.2 Tiltak	side 17
3.7 Samferdsel	side 19
3.7.1 Status og utfordringer	side 19
3.7.2 Tiltak	side 19
3.8 Støtte til familien	side 20
Skriftlige dokumenter og nettsteder som er nyttige for familier med barn med nedsatt funksjonsevne	side 22

FORORD

Regjeringen legger vekt på at alle samfunnsborgere skal ha like muligheter til personlig utvikling og livsutfoldelse uavhengig av funksjonsevne. Familier med funksjonshemmede barn skal ha samme mulighet som andre til å leve et selvstendig og aktivt liv, og kunne delta i arbeids- og samfunnsliv på lik linje med alle andre. Å legge forholdene til rette for familiene, er svært viktig for at foreldrene skal kunne kjenne trygghet for at de får støtte til å ta vare på barnet både gjennom oppvekst og i voksen alder.

Gjennom denne strategiplanen ønsker regjeringen å bedre forholdene for familier med funksjonshemmede barn. Det er nødvendig med strategier og tiltak på en lang rekke områder for at familiene skal kunne ivareta barna på en god måte. Regjeringen ønsker å sette i verk en rekke tiltak på ulike samfunnsområder for å bedre tjenestene til funksjonshemmede barn og familiene deres. I tillegg legges det i planen vekt på å få til en bedre koordinering av tiltakene og gi bedre informasjon, råd og veiledning til familiene.

Oslo, mai 2005
Dagfinn Høybråten
Arbeids- og sosialminister

KAPITTEL 1 POLITISKE MÅL OG MÅLGRUPPER

1.1. Innledning

I St. melding nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer, la regjeringen fram strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne. I meldingen ble situasjonen for familier med barn med nedsatt funksjonsevne spesielt omtalt, og det ble skissert ulike tiltak som skulle bidra til å bedre familienes situasjon. Det ble lagt vekt på at regjeringen ville arbeide videre med sikte på å bedre forholdene for barn som har nedsatt funksjonsevne og deres familier. I St. prp. nr. 1 (2004-2005) (budsjettforslaget for Arbeids- og sosialdepartementet) ble det varslet at det skulle legges fram en egen strategiplan for familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Målet med planen er å gi en oversikt over strategier og tiltak som er eller skal settes i gang for å bedre barna og familienes totale situasjon.

Barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier har ofte behov for bistand fra ulike deler av det offentlige hjelpeapparatet; helsetjenester i form av medisinsk hjelp og psykososial støtte, habiliteringstjenesten, tekniske hjelpemidler, sosiale tjenester, spesialpedagogisk hjelp, barnehage- og skoletilbud, økonomiske støtteordninger og bistand til å løse boligproblemer. Dette innebærer kontakt med mange instanser i hjelpeapparatet. Det er tids- og ressurskrevende. Pårørende opplever ofte at de må administrere og koordinere tiltakene rundt barna selv, og at de møter mange barrierer før de får de stønader og tjenester de har krav på. Informasjon og veiledning knyttet til tjenester og rettigheter oppfattes ofte som mangelfull.

Regjeringen vil gjøre noe med dette. God kompetanse i hjelpeapparatet, tilgang på tjenester og god kvalitet på bistand og tjenester er helt sentralt for at barna og familiene skal få en god hverdag og skal kunne ha en livssituasjon som er likeverdig med andre familier. I denne planen legger regjeringen fram sin strategi for at man i større grad skal lykkes med å nå de mål som er satt på dette området.

1.2. Politiske mål og målgrupper

Barn med nedsatt funksjonsevne skal ut fra sine forutsetninger ha en barndom som gir vekst og utvikling som andre barn. Foreldre som får barn som har nedsatt funksjonsevne må få tilstrekkelig hjelp fra det offentlige. Målet for tjenestetilbudet til familiene er at de skal få tjenester som er koordinert og tilpasset familienes behov slik at familiene blir i stand til å ivareta omsorgen for barnet. Det er også et mål at familiene skal ha mulighet til å ta del i arbeidslivet på lik linje med andre, og at de skal kunne ha et sosialt liv utenfor familien. Familiene må sikres et økonomisk grunnlag som setter dem i stand til å ta seg av barna og leve et normalt familieliv. Målet er at alle skal få nødvendig og koordinert informasjon. Veiledning og rådgivning om hjelpe-tiltak og hvilke rettigheter de har er også viktig.

1.3 Hovedutfordringer: Koordinering og informasjon

1.3.1. Strategi 1: Koordinering

1.3.1.1. Status og utfordringer

Foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne opplever manglende samordning av tjenestetilbudet som en stor svakhet ved dagens system. Pårørende må ofte selv administrere og koordinere tiltakene rundt barnet. Det er tids- og ressurskrevende og oppleves ofte som en tilleggsbelastning for familiene. Foreldrene må ofte ha kontakt med mange hjelpeinstanser på flere forvaltningsnivåer knyttet til bl.a. barnehage, skole, helse- og sosiale tjenester, trygdeetaten og samferdsel. Mange opplever at det er vanskelig å få de ulike etatene til å samarbeide godt slik at hvert enkelt barn og deres familie kan få en sammenhengende tiltakskjede. Mange opplever også ansvarsfraskrivelse i systemet. Ofte opplever familiene at hver enkelt etat etablerer tjenester og tiltak på egne premisser.

Personer med behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til å få utarbeidet en individuell plan i samsvar med bestemmelser i helse- og sosiallovgivningen. Det er også utarbeidet en forskrift om

individuell plan. Formålet med en individuell plan er bl.a. å bidra til at tjenestemottakeren får et helhetlig og individuelt tilpasset tjenestetilbud.

Forskrift om individuell plan sier i § 2 bl.a. at formålet med utarbeidelsen av en individuell plan er å sikre at det til enhver tid er en tjenesteyter som har hovedansvaret for oppfølgingen av tjenestemottakeren, og for å sikre samordning av og framdriften i arbeidet med planen. I praksis håndteres dette forskjellig i de ulike kommunene og i spesialisthelsetjenesten. Målet er å sikre brukerne like rettigheter på dette området uavhengig av bosted. Det er en utfordring å sørge for at alle faktisk får en individuell plan. Dette varierer tildels betydelig mellom kommuner og i spesialisthelsetjenesten. Det er også en utfordring å få alle aktører, også utenom helse- og sosialtjenesten, til å forpliktet seg til å delta i arbeidet med en felles plan. Det er videre viktig å sikre at hver enkelt etat arbeider aktivt for å få til en bedre koordinering internt i sine etater.

1.3.1.2. Planansvarlig/koordinator

I NOU 2004: 18 Helhet og plan i sosial- og helsetjenestene (Bernt-utvalget), foreslås det at kommunene gis en plikt til å utarbeide en koordinert individuell plan. Flertallet i utvalget foreslår at kommunene skal ha plikt til å utpeke en planansvarlig som skal sørge for å sikre samordning av og fremdriften i arbeidet med planen, og oppfølgingen av denne. Flertallet i utvalget ønsker at plikten til å ha en planansvarlig skal hjemles i en ny kommunal helse- og sosiallov. Den planansvarlige skal sørge for at tjenestemottakerens behov og de tjenestetilbudene som man tar sikte på å gi, blir grundig utredet og sett i sammenheng.

Departementene ser det som viktig at de som har rett til individuell plan også får en planansvarlig/koordinator. Denne skal bistå familiene og sikre samordning på tvers av etater og nivåer. Departementene vil følge opp dette i forbindelse med oppfølgingen av Bernt-utvalget.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet
Arbeids- og sosialdepartementet

1.3.1.3 Utvidet lovhjemling av individuell plan

Retten til individuell plan er nå hjemlet i helse- og sosiallovgivningen. Plikten til å utarbeide individuell plan for tjenestemottakere med behov for langvarige og koordinerte tjenester er pålagt både kommunen og spesialisthelsetjenesten. Helse- og sosialetaten i kommunene og spesialisthelsetjenesten er pålagt å samarbeide med andre tjenesteytere om individuell plan.

Forskrift om habilitering og rehabilitering, med hjemmel i kommunehelsetjenesteloven og spesialisthelsetjenesteloven, pålegger kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten å samarbeide med sosialtjenesten og andre samarbeidende etater. Gjennom forskriften pålegges helsetjenesten i kommunen og spesialisthelsetjenesten et ansvar for at det finnes en koordinerende enhet knyttet til habiliteringsvirksomheten. Denne enheten skal ha en oversikt over habiliterings- og rehabiliteringstiltak i kommunen og i helseregionen.

Familier med barn med nedsatt funksjonsevne har ofte behov for tjenester også fra andre sektorer enn helse- og sosialsektoren f.eks skole, barnehage, trygdeetat og arbeidsmarkedsetat. Skolen står svært sentralt i barns liv og det er nødvendig å ha et godt samarbeid mellom skolen og helse- og sosialtjenestene for å kunne få til et sammenhengende og godt tilbud rundt hvert enkelt barn. Hvorvidt et slikt samarbeid krever lovhjemling av individuell plan i andre lovverk vil vurderes nærmere. Det er viktig at trygdeetaten og Aetat bidrar i arbeidet med individuell plan. Selv om disse instansene i sitt regelverk er forpliktet til å samarbeide med andre tjenester, har de ikke en eksplisitt plikt til å medvirke i arbeidet med individuell plan. Regjeringen vil, i forbindelse med reformen innen arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV), vurdere en lovhjemling av retten til individuell plan også i disse etaters regelverk.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet
Arbeids- og sosialdepartementet
Undervisnings- og forskningsdepartementet
Barne- og familiedepartementet

Utarbeidelse av individuell plan i kommunene

Arbeidet med å ta i bruk individuell plan som verktøy har ikke kommet langt nok i kommunene. Sosial- og helsedirektoratet arbeider med en ny veileder for individuell plan som planlegges ferdig sommeren 2005. Denne skal stimulere til at kommunene tar i bruk individuell plan som samordningsverktøy i større grad enn de gjør i dag. Høsten 2003 ble det satt i gang et landsdekkende etterutdanningsprogram i re-/habilitering og individuell planlegging i regi av Statens kunnskaps- og utviklingscenter for helhetlig rehabilitering (SKUR). Kommuneprogrammet "Samsynt og Framsynt", som ble igangsatt høsten 2004, vektlegger også å øke bruken av individuell plan. Det foregår en egen satsing på individuell plan i forbindelse med reformen innen arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) og Opptrappingsplanen for psykisk helse. Individuell plan vil også være et viktig tema i opplæringsprogrammet og på konferansene som skal holdes fylkesvis i forbindelse med toårsprogrammet.

Rundskrivet "Samarbeid mellom tjenesteytere som gir tilbud til barn og unge med nedsatt funksjonsevne – bruk av individuell plan" (rundskriv I-3/2004) er utarbeidet i et samarbeid mellom Utdannings- og forskningsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, daværende Sosialdepartementet og Helsedepartementet. De fire departementene ønsker med rundskrivet å oppfordre til bredt samarbeid mellom ulike nivåer og instanser slik at barn og unge med nedsatt funksjonsevne og familiene deres får nødvendige, koordinerte og sammenhengende tjenester.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

Koordinering i trygdeetaten

Trygdeetaten ønsker å samordne de ulike kontaktpersonordningene de har for familier som har barn med funksjonsnedsettelse. Målet er at familiene selv kan bestemme om de vil ha en kontaktperson i trygdekontoret eller hjelpemiddelsentralen. Denne kontaktpersonen skal koordinere tjenester og ytelser på hele trygdens område slik at de slipper å forholde seg til mange ulike deler av trygdeetaten. Dette er et tilbud til

familiene, og de kan selv velge om de vil benytte ordningen eller om de vil opprettholde en mer tradisjonell kontakt med etaten.

Ansvarlig:

Arbeids- og sosialdepartementet

Ny Arbeids- og Velferdsforvaltning - NAV

Regjeringen la i mars fram en proposisjon der det foreslås en gjennomgripende reform innen arbeids- og velferdsforvaltningen. Regjeringen foreslår en ny felles førstelinjetjeneste med et arbeids- og velferdskontor i alle landets kommuner. Dette kontoret vil tilby en helhetlig tjeneste tilpasset brukernes behov, og skal erstatte dagens ordning med et sosialkontor, et trygdekontor og i mange tilfeller et Aetatskontor i hver kommune. Denne reformen vil legge til rette for en mer koordinert offentlig service og et mer helhetlig tilbud også overfor familier som har barn med nedsatt funksjonsevne.

Ansvarlig:

Arbeids- og sosialdepartementet

1.3.1.4. Oppsummering

Flertallet i utvalget som har utredet forslag til en ny kommunal helse- og sosiallov (NOU 2004:18 Helhet og plan i sosial- og helsetjenestene) foreslår at kommunene skal ha plikt til å utpeke en planansvarlig som skal sikre fremdriften i arbeidet med individuell plan og oppfølgingen av denne. Dette skal hjemles i en ny kommunal helse- og sosiallov.

Departementene ser det som viktig at de som har rett til individuell plan også får en planansvarlig/koordinator, og vil følge opp dette i forbindelse med oppfølgingen av Bernt-utvalget. Regjeringen vil vurdere nærmere hvorvidt det er behov for en lovfesting av individuell plan i annet lovverk enn i helse- og sosiallovgivningen.

1.3.2. Strategi 2: Informasjon

1.3.2.1. Status og utfordringer

Mange opplever at informasjon om økonomiske støtteordninger, rettigheter og mulighet for praktisk hjelp er mangelfull. Familiene opplever også at de ikke får tilstrekkelig informasjon og veiledning for å søke de ytelsene de har krav på, og at det eksisterer mange unødige barrierer før de får tjenestene og ytelsene. Det er en utfordring for det offentlige å gi alle som har krav på det, tilstrekkelig og god informasjon om tjenester og økonomiske ytelsene. Det er også viktig å gjøre informasjon og rådgivning lett tilgjengelig. Informasjonen må til en hver tid være oppdatert.

De fleste kommuner har etter hvert bygd opp sine egne hjemmesider på internett med variert og mangfoldig informasjon om kommunens mange oppgaver og tilbud overfor sine innbyggere. Denne informasjonen utgjør et verdifullt tilskudd til den enkeltes behov for å orientere seg, og er også viktig når det gjelder det offentliges plikt til å informere om sin virksomhet. Også mange andre offentlige instanser har bygd ut innholdsrike informasjonsnett. Utfordringen er knyttet til den enkeltes mulighet til enkelt å skaffe seg oversikt over det totale tilbud. Behovet for å utvikle "inngangsporter", eller portaler, til den informasjon som er relevant blir stadig tydeligere uttalt. Slike portaler vil bestå av overordnet, helhetlig og oversiktlig informasjon, hvor man enkelt kan klikke seg videre til den mer spesialiserte kunnskap som den enkelte instans, eller kommune, har ansvaret for.

1.3.2.2. Tiltak

Offentlig nettbasert portal for familier med barn med nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdom

I forbindelse med Familieprosjektet ved Nasjonalt Kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom, ved Aker Universitetssykehus, skal det etableres en nettbasert "familieportal" som skal samle og gjøre tilgjengelig nettbasert informasjon til familier med barn med nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdom. Portalen vil bli etablert i samarbeid med Sosial-

og helsedirektoratet og trygdeetaten. Familieportalen skal fungere som et informasjons- og møtested for foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdom. På nettstedet kan foreldre eller nærpersoner få informasjon. Det skal også være et "treffsted" som gir mulighet for erfaringsutveksling med andre i samme situasjon. Familieportalen er ikke tenkt som en erstatning for nettbasert informasjon som allerede eksisterer. En av portalens hovedfunksjoner er å ha lenker til aktuell informasjon og aktuelle hjemmesider. Man tenker seg også en "oppslagstavle" der en kan lese om tilbud som de ulike brukerorganisasjonene måtte ha for målgruppen. Familieportalen tenkes videre å virke som et diskusjonsforum som kan samle foreldre/nærpersoner/familier på tvers av diagnoser. På familieportalen kan foreldre eller nærpersoner delta i erfaringsutveksling på ulike vis; i form av "tidsangitte webmøter med ulike tema" (for eksempel om ernæring via sonde, eller det å være pappa til et funksjonshemmet barn), eller i form av spørsmålsliste og svar fra mennesker som benytter nettstedet. Prosjektet vil bli fulgt opp av Sosial- og helsedirektoratet.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet
Arbeids- og sosialdepartementet

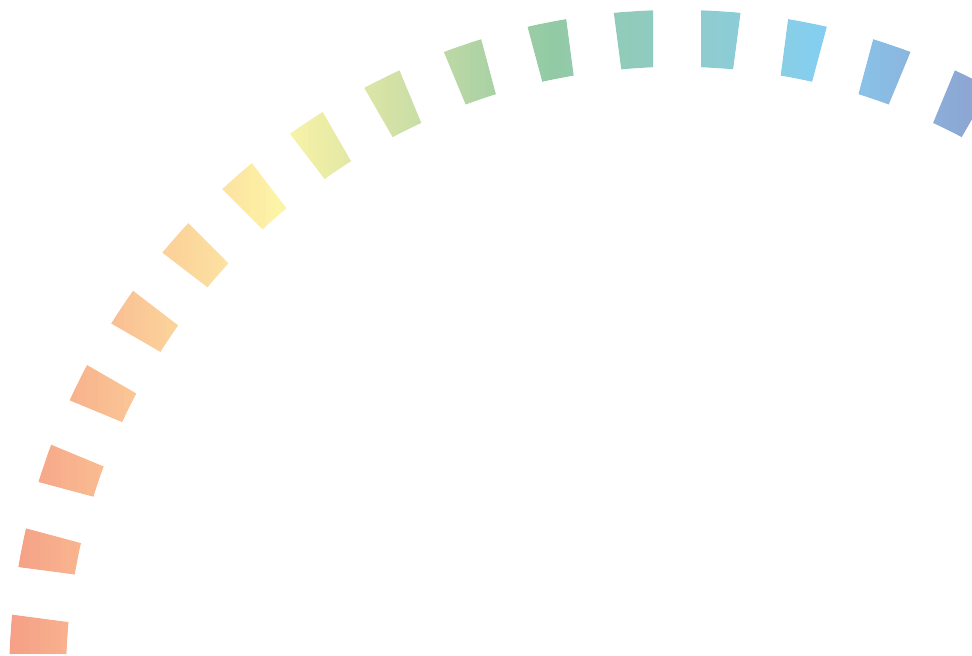
Tilgjengelighet til informasjon om trygdens ytelsene

På trygdeetatens informasjonssider, www.trygdeetaten.no, er det under utarbeidelse en samlet informasjon om hjelpemidler til barn, knyttet både til produkter, lovverk og veiledning i formidlingsarbeidet. Her vil det også bli publisert et interaktivt program med tips og ideer til barnehager om hvordan ulike situasjoner kan tilrettelegges slik at barn som er avhengig av kommunikasjonshjelpemidler kan bli inkludert i lek og samspill.

Det er utviklet en felles nordisk database med oversikt over hjelpemiddelprodukter, bl.a. til barn. Det igangsettes i 2005 nye nordiske samarbeidsprosjekt for å utvikle denne databasen. Basen skal gi utvidet informasjon om muligheter som finnes for at barn og unge med nedsatt kognitiv eller fysisk funksjonsevne aktivt kan delta

i de nyeste teknologibaserte spill og fritidsaktiviteter. Det er et gjennomgående prinsipp at mest mulig informasjon som utarbeides i forhold til barn og hjelpemidler skal være tilgjengelig på internett.

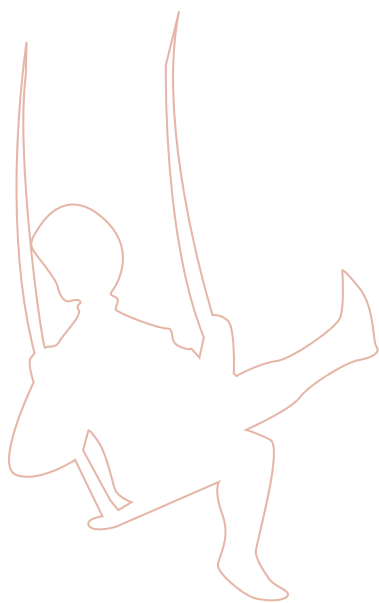

KAPITTEL 2 RETTIGHETER

2.1 Innledning

Barn med nedsatt funksjonsevne og familiene deres har behov for en rekke tjenester, tjenester som ofte gis av mange forskjellige instanser og etater. Rettigheter er hjemlet i lover og forskrifter, og informasjonen er i liten grad samlet. Mange foreldre som har barn med nedsatt funksjonsevne bruker mye tid og krefter på å skaffe seg oversikt over lovfestede rettigheter. I dette kapittel av strategiplanen følger en kort oversikt over de rettigheter som familier med barn med nedsatt funksjonsevne har.

For mer utfyllende opplysninger vises til eget hefte om rettigheter for familier med barn med nedsatt funksjonsevne som Sosial- og helsedirektoratet kommer med i løpet av sommeren 2005. Hftet er ment å gjøre det enklere for foreldre å finne fram i de tjenestetilbudene som gjelder. I heftet fokuseres det på rettigheter til barn med funksjonsnedsettelse fra fødselen og gjennom de ulike livsfasene fram til voksen alder. For at en raskt skal finne informasjon om en bestemt rettighet eller emne, vil heftet ha et eget stikkordsregister. Hftet vil også være å finne på Sosial- og helsedirektoratets nettsted.

2.1.1 Barnehagen

Barn med nedsatt funksjonsevne har fortrinnsrett ved opptak i barnehage, jfr bestemmelser i barnehagelovens § 9.

Bestemmelser som omhandler spesialpedagogisk hjelp og pedagogisk-psykologisk tjeneste, PP-tjeneste, er forankret i opplæringsloven.

2.1.2 Skolen

Barn med nedsatt funksjonsevne har rett til å gå på skolen i nærmiljøet. Opplæringsloven §13-7- viser til at kommunene skal ha et tilbud om skolefritidsordning før og etter skoletid for 1. - 4. klassetrinn og for barn med særkilte behov på 1. - 7. trinn. Det innebærer ikke en individuell rettighet for den enkelte, men en plikt for kommunen om å ha en skolefritidsordning. Både barneskolen og ungdomsskolen er kommunens ansvar, og skolene har plikt til å legge undervisningen til rette for barn som har behov for spesielle tiltak, jfr. bestemmelser i opplæringsloven og i kommunehelsetjenesteloven.

2.1.3 Helse - og sosialtjenester

Aktuelle lover på dette området er pasientrettighetsloven, kommunehelsetjenesteloven, spesialisthelsetjenesteloven, lov om psykisk helsevern og sosialtjenesteloven. Personer med behov for langvarige og sammensatte tjenester har rett til å få utarbeidet en individuell plan.

2.1.4 Folketrygden

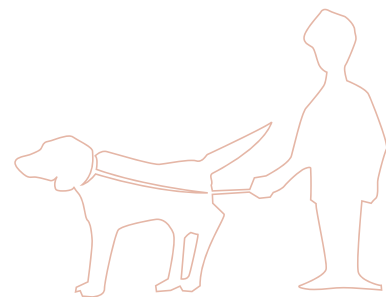
Folketrygdens formål er å gi økonomisk trygghet ved inntektsbortfall og å kompensere for særlige utgifter som følge av nedsatt funksjonsevne. Folketrygden skal bidra til hjelp til selvhjelp med sikte på at den enkelte skal kunne forsørge seg selv og klare seg selv best mulig til daglig. Folketrygdloven med tilhørende forskrifter regulerer ytelser som grunnstønad, hjelpestønad, forhøyet hjelpestønad, omsorgspenger, pleiepenger, opplæringspenger, bilstønad og hjelpemidler. Barn som har varig nedsatt funksjonsevne kan få stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering.

2.1.5. Bolig

Husbanken har forskjellige låne- og tilskuddsordninger. I de låne- og tilskuddsordninger som Husbanken tilbyr via kommunene prioriteres familier med barn med ned-satt funksjonsevne ved tildeling. Ordningene omfatter bostøtte, ulike tilskudd til tilpasning av boliger, samt lån til kjøp, bygging og ombygging.

2.1.6. Samferdsel

Barn som får spesialpedagogisk hjelp etter § 5-7 har rett til skyss og nødvendig reisefølge når det er nødvendig på grunn av særlige hensyn, og når det er en forutsetning for at barnet skal kunne ta imot hjelpen, jfr. opplærings-loven § 7-6.

KAPITTEL 3 STATUS FOR ULIKE SEKTORER – UTFORDRINGER – TILTAK

I dette kapittelet følger en oversikt over tiltak på ulike sektorer som skal bidra til at vi når målet om at alle familier med barn med nedsatt funksjonsevne skal ha en livssituasjon som gjør at de kan fungere som andre familier. Det er stor spennvidde i tiltakene. Enkelte tiltak er sektorovergrepene, og skal bidra til nødvendig koordinering og samordning, mens andre tiltak har som mål å utvikle kvaliteten på ulike typer tjenester.

Regjeringen la høsten 2004 fram Handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne – plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder. Prioriterte områder er transport, bygg, uteområder og informasjonsteknologi. Strategien universell utforming er lagt til grunn for å fremme et tilgjengelig og inkluderende samfunn for alle. 15 departementer er involvert i handlingsplanen og skal gjennomføre tiltak. Både regionale og lokale myndigheter er viktige for gjennomføringen, og handlingsplanen har noen tiltak særskilt rettet mot kommunene. En del tiltak i planen har spesiell fokus på barn med nedsatt funksjonsevne. Samlet sett vil denne handlingsplanen bidra til bedre generelle samfunnsmessige vilkår for barn og unge med funksjonsnedsettelse og deres familier.

3.1. Barnehager

3.1.1. Status og utfordringer

Forskning viser at barn med spesielle behov har et særlig stort utbytte av å gå i barnehage. Et sentralt mål er at alle barn er integrert i barnehagens hverdagsliv. For barn med nedsatt funksjonsevne er det viktig å sikre at personalet har kompetanse til å gi et godt tilbud tilpasset det enkelte barn. Et godt tilbud krever blant annet at det skjer et samarbeid mellom barnehage, familie og andre relevante instanser.

3.1.2. Tiltak

Barne- og familiedepartementet har gitt Norsk senter for barneforskning (NOSEB) i oppdrag å utarbeide en kunnskapsstatus på feltet. Rapporten "Funksjonshemmede barn i barnehage. Kunnskapsstatus og forskningsutfordringer." (Hopperstad, Hellem og Kjørholt, 2005) ferdigstilles i mai 2005. Denne gjennomgangen skal blant annet være en del av grunnlaget for en undersøkelse som skal settes i gang om det kvalitative tilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage i dag.

Tilrettelegging av de fysiske omgivelsene er ofte en forutsetning for deltakelse. Det er igangsatt forsøks- og utviklingsarbeid for å kartlegge og utvikle metoder for å planlegge og utvikle nærmiljø, barnehager og skoler for alle barn. Tilrettelegging av barnehagen for barn som har nedsatt funksjonsevne medfører ofte ekstrakostnader for barnehageeier. Det gis derfor et øremerket tilskudd fra staten til slike tiltak, i tillegg til det ordinære driftstilskuddet til barnehager.

3.2. Skole

3.2.1. Status og utfordringer

Alle elever og lærlinger har krav på tilpasset og differensiert opplæring ut fra egne forutsetninger og behov. En skole basert på likeverd forutsetter at alle elever og lærlinger får de samme muligheter til å utvikle seg. God stimulering i tidlig alder er viktig for læringen senere i livet og kan bidra til å redusere forskjeller i læringsutbytte og gi bedre skolerresultater. Særlig gjelder dette for barn med minoritetsspråklig bakgrunn, barn som har nedsatt funksjonsevne og barn som står i fare for å utvikle lese- og skrivevansker. Å ta hensyn til forskjeller er krevende, men samtidig norsk skoles største utfordring. Det krever holdningsendringer, men også kunnskap, kompetanse og muligheter for lærerne i det daglige arbeid.

3.2.2. Tiltak

Tilpasset opplæring og spesialundervisning

Det er satt i gang modellprosjekter om tilpasset opplæring og spesialundervisning i regi av Utdanningsdirektoratet. Bakgrunnen for prosjektene er at det var behov for å se nærmere på sammenhengen mellom tilpasset opplæring og spesialundervisning. Det er viktig å sette fokus på opplæringens innhold, organisering og kvalitet, samt dokumentere effekter og kvalitet i opplæringen. Modellprosjektene skal bidra til å ivareta elevenes særskilte opplæringsbehov ved bedre tilrettelegging av opplæringen generelt, uten stigmatisering. Videre er det et uttalt mål at man skal redusere det samlede omfang av spesialundervisningstimer. Modellprosjektet er igangsatt i 4 fylker (Rogaland, Møre- og Romsdal, Finnmark og Akershus). Prosjektet startet i 2003 og varer ut skoleåret 2005/2006.

Nordlandsforskning er engasjert for å drive følgeforskning på prosjektet og skal følge prosjektene med feltarbeid.

Ansvarlig:

Undervisnings- og forskningsdepartementet

Nye læreplaner

Det utvikles nye læreplaner for alle fag i grunnopplæringen. Læreplanene skal inneholde tydelige kompetansemål for hva elevene skal kunne mestre på ulike trinn. Elevenes grunnleggende ferdigheter skal prioriteres og inngå som en integrert del av læreplanene. Departementet viderefører prinsippene i dagens bestemmelser om tilpasset opplæring og spesialundervisning. Det vil bli en bred satsing for å sikre alle elever en bedre tilpasset opplæring. Retten til spesialundervisning opprettholdes, men det er et mål å redusere behovet for slik opplæring.

Ansvarlig:

Undervisnings- og forskningsdepartementet

3.3. Kommunale helse- og sosialtjenester

3.3.1. Status og utfordringer

Det er en utfordring å yte nødvendige og tilstrekkelige tjenester, og tjenester av god kvalitet til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. For barn som har nedsatt funksjonsevne eller utviklingsavvik, er det viktig at det settes inn hjelpetiltak på et så tidlig tidspunkt som mulig.

3.3.2. Tiltak

Når det gjelder tiltak knyttet til koordinering og samordning for å skape et helhetlig tjenestetilbud viser vi til kap. 1.3. Koordinering. Vi vil videre i dette kapitlet omtale en del tiltak som ikke går direkte på koordinering og samordning.

Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)

Familier opplever ofte at de tjenestene de tilbyr etter sosialtjenesteloven bl.a. knyttet til praktisk bistand, støttekontakt og avlastning er lite fleksible, har lite brukermedvirkning og ikke er tilpasset deres behov. I 2000 ble ordningen med BPA lovfestet i sosialtjenesteloven som en tjeneste alle kommuner plikter å ha. Da ordningen ble lovfestet ble det i lovproposisjonen presisert at de som skal få tildelt BPA må være over 18 år som en konsekvens av kravet til at brukeren skal kunne ivareta arbeidslederrollen. Evalueringen viser at brukerne er svært fornøyd med ordningen som går ut på at brukeren får sine egne assistenter som han/hun styrer selv. Noen familier med barn med nedsatt funksjonsevne har prøvd ut ordningen med brukerstyrt personlig assistent der foreldrene innehar arbeidslederrollen. Familiene har hatt en eller noen få assistenter som foreldrene har styrt på egne premisser. Dette har i stor grad erstattet andre tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven. Disse familiene har hatt gode erfaringer med dette og flere familier ønsker den samme ordningen.

I kommuneproposisjonen for 2006 foreslår regjeringen at ordningen med brukerstyrt personlig assistanse også skal omfatte brukere som ikke alene kan ivareta arbeidslederrollen. Helse- og omsorgsdepartementet vil gjennom endringer i retningslinjene for ordningen presisere at også de som må ha assistanse for å ivareta arbeidslederrollen og brukerstyringen kan få BPA. Brukerstyringen kan da ivaretas av foreldre, nære pårørende eller hjelpeverge. Dette vil gi familier med barn med nedsatt funksjonsevne mulighet til å få ordningen.

Statens råd for funksjonshemmede og flere brukerorganisasjoner har foreslått å endre sosialtjenesteloven slik at alle som mottar praktisk bistand eller opplæring etter sosialtjenestelovens §4-2 bokstav a over et visst omfang, skal gis rett til å få hele eller deler av tjenesten organisert som BPA. Helse- og omsorgsdepartementet mener at en slik rett til å motta tjenester som BPA vil stimulere kommunene til å organisere praktisk bistand på nye måter, samtidig som det vil bidra til større valgfrihet og økt brukermedvirkning. Departementet vil derfor utrede en modell for rett til å motta praktisk bistand som BPA med sikte på oppfølging i forbindelse med oppfølging av Bernt-utvalgets forslag til ny lov om sosial- og helsetjenester i kommunene (NOU 2004:18).

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

2-årig program for tilrettelegging av det kommunale tjenestetilbudet for familier med barn med nedsatt funksjonsevne

Det er satt i gang et 2-årig program som har som mål å stimulere til en bedre tilrettelegging av det kommunale tjenestetilbudet til barn som har nedsatt funksjonsevne og deres familier. En del kommuner har gode tilbud til disse familiene, bl.a. fleksibel avlastning og god koordinering av tilbudene. Det er viktig å spre disse erfaringene. I løpet av 2006 avholdes det to dagers konferanser for alle kommuner. Hensikten med konferansene er å gi ledere og saksbehandlere i kommunene økt kunnskap og bevissthet om de erfaringer som er gjort med å utvikle mer fleksible og brukerrettede tjenester til familier

med barn som har nedsatt funksjonsevne. Den andre del av programmet går på opplæring av saksbehandlere og ledere i kommunene som har mest med disse familiene å gjøre. Målet med opplæringsprogrammet er å gi spesiell kompetanse på og innsikt i familienes situasjon, samt sette de ansatte i stand til å ha en helhetlig og tverrfaglig tilnærming til familiene. Saksbehandlere skal settes i stand til å gi god informasjon og veiledning om tjenester og rettigheter, og i tillegg ha god kvalitet på saksbehandlingen. Opplæringsprogrammet skal være ferdig utviklet i januar 2006, og det skal gjennomføres i alle kommuner i løpet av 2006.

Det vil være behov for løpende opplæring av saksbehandlere og ledere i kommunene for å sørge for at det kommunale tilbudet til familier med barn med redusert funksjonsevne blir best mulig. Det er derfor ønskelig at opplæringsprogrammet blir videreført også etter prosjektperioden i 2006. Det er videre viktig med en kontinuerlig erfaringsutveksling mellom kommunene slik at de lærer av hverandre. Regjeringen vil sørge for at det legges til rette for dette også etter utløpet av prosjektperioden.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

Avlastning

Sosial- og helsedirektoratet har igangsatt arbeidet med å samle inn kommunale erfaringer på gode løsninger knyttet til rekruttering, opplæring og organisering av støtte-kontakt- og avlastningstjenesten. De vil legge til rette for bl.a. nettbasert erfaringsutveksling mellom kommunene. Sammen med dette skal det gis en generell informasjon om saksbehandling knyttet til slike saker. Regjeringen vil også ha en gjennomgang av avlastningsordningene i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2004: 18 Helhet og plan i sosial- og helsetjenestene (Bernt-utvalget).

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

Kartlegging av barneboliger

Nordlandsforskning har på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet startet en kartlegging av barneboliger der man ser på omfanget, utformingen og organisering av barneboliger. Studien skal se nærmere på disse boligenes betydning for barnet selv og deres foreldre. Den vil kunne danne grunnlag for å se nærmere på barnebolig som omsorgstiltak, og om avlastnings- og omsorgstiltakene for barn med store funksjonsnedsettelse fungerer godt nok.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

3.4. Spesialisthelsetjenesten

Innenfor spesialisthelsetjenesten er barnehabiliterings-tjenesten en viktig tjeneste for barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Det er en utfordring at ikke alle som har behov for det får tilbud om spesialiserte habiliteringstjenester. Det er behov for mer omfattende og spesialiserte tilbud fra barnehabiliterings-tjenesten bl.a. knyttet til intensiv habilitering. Det er også et behov for å styrke og videreutvikle innsatsen for barn og unge som har psykiske lidelser. Det er videre en stor utfordring å få etablert gode opplærings- og informasjonstilbud til familier med barn med nedsatt funksjonsevne innenfor spesialisthelsetjenesten.

3.4.1. Barnehabiliteringstjenesten

Rundt 2-2,5 % av barnebefolkningen har et mer eller mindre omfattende behov for spesialiserte habiliterings-tjenester. I dag får kun halvparten av disse oppfølging fra barnehabiliteringstjenestene. En del barn og familier har også behov for et mer omfattende og spesialisert tilbud enn det de får i dag. Habiliteringstilbudet til barn med alvorlige kroniske sykdommer og alvorlig ervervede hjerneskader er flere steder ikke tilstrekkelig. Det må utvikles gode intensive treningstilbud innenfor det offentlige, og det må være ressurser til å drive disse. Det ligger også betydelige utfordringer i å få til et bedre planlagt og mer samordnet tjenestetilbud på tvers av forvaltningsnivåer og bedre informasjon om tilbudet. Det er videre behov for fagutvikling og forskning innen feltet.

I 2004 ble det lagt fram en strategiplan for å styrke barnehabiliteringstjenesten, "Habilitering av barn. Helse-tjenestetilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne og kronisk syke barn, og deres foreldre – organisering og utvikling". Det ble bevilget 7,7 millioner kroner til utvikling innen barnehabilitering. Bevilgningen er fulgt opp med ytterligere 10 millioner kroner i 2005.

Viktige tiltak i strategiplanen er bl.a. å:

- øke kapasiteten innenfor barnehabiliterings-tjenesten
- gi tilbud om aktivitet, stimulering og intensiv habilitering
- bidra til bedre samarbeid og informasjonsflyt mellom spesialisthelsetjenesten og kommunene
- bidra til fagutvikling, forskning og opplæring av personell
- bidra til utvikling av fagkompetanse lokalt i kommunene

Det er igangsatt 16 prosjekter rundt om i landet for å bedre tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. 13 av disse prosjektene har som mål å bedre det intensive trenings- og aktivitetstilbudet til barn. Prosjektene tar også sikte på å overføre kompetanse til kommunene, og etablere samarbeid mellom tjenester som ytes av andre etater. Videre er økt forskning og fagutvikling en viktig del av planen. Sosial- og helsedirektoratet har fått et oppfølgingsansvar for planen og for oppfølgingen av de ulike prosjektene som er igangsatt.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

3.4.2. Barn og unges psykiske helse

Regjeringen vil styrke og videreutvikle innsatsen for å bedre barn og unges psykiske helse, og la høsten 2003 frem en strategiplan for barn og unges psykiske helse. Tittelen "Sammen om psykisk helse" gir uttrykk for en helhetlig politisk tenkning for å bedre barn og unges psykiske helse. Sosial- og helsedirektoratet er gitt i oppdrag å følge opp arbeidet med strategiplanen og skal årlig rapportere om fremdriften i tiltakene. Av siste

rapportering (desember 2004), fremgår at 84 av de 100 tiltakene er under arbeid og to er avsluttet.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

3.4.3 Lærings- og mestringssentrene(LMS)

Det er i dag etablert 32 lærings- og mestringssentre fordelt på de 5 helseregionene, og 18 nye LMSer er under utvikling. Lærings- og mestringssenteret ved Aker universitetssykehus er godkjent som Nasjonalt Kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom. Sentrene bygger på en ideologi om likeverdighet i samhandlingen mellom erfarne brukere og fagpersoner. Det innebærer at brukerens kompetanse og erfaringer er like verdifulle som fagfolks kompetanse. Brukere, brukerorganisasjoner og fagpersonell skal i samarbeid skape møteplasser der man kan utvikle ulike læringstilbud, utveksle erfaringer og tilegne seg informasjon. Særlig de lærings- og mestringssentrene som er knyttet til sykehus der det finnes habiliteringsavdelinger og barneavdelinger, er viktige arenaer for å utvikle gode læringstilbud for familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Det er også etablert et spesielt "Familieprosjekt" som har som mål å bedre familienes mestring. Gjennom prosjektet er det etablert spesielle tilbud til familier som har barn med nedsatt funksjonsevne i om lag 20 ulike lærings- og mestringssentra. Disse skal være møteplasser der brukere, brukerorganisasjoner og fagpersonell i samarbeid planlegger, gjennomfører og evaluerer ulike læringstilbud. I statsbudsjettet for 2005 er Familieprosjektet videreført i en 4-års periode med en ramme på 16 millioner kroner.

Ansvarlig:

Helse- og omsorgsdepartementet

3.5. Trygdeytelser/økonomiske tiltak

3.5.1. Status og utfordringer

Trygdeytelser har stor betydning for personer med redusert funksjonsevne og deres familier. En familie/person kan være berettiget til flere ytelser samtidig. Det er viktig at disse ytelsene er koordinert og tilpasset hjelpebehovet. St. meld. nr. 45 (2002 – 2003)

"Betre kvalitet i dei kommunale pleie- og omsorgstjenestene" forespeiler en samlet gjennomgang av virkemiddelapparat og regelverk, herunder forholdet mellom hjelpestønad og omsorgslønn.

3.5.2. Tiltak

Omsorgspenger

I Revidert Nasjonalbudsjett (RNB) for 2005 foreslår regjeringen å utvide ordningen med rett til omsorgspenger for foreldre med kronisk syke eller funksjonshemmede barn. Forslaget vil gjøre det lettere for foreldrene å kombinere yrkesaktivitet med omsorg for funksjonshemmede barn. Det foreslås å endre ordningen slik at den blir utvidet med 10 stønadsdager per forelder for hvert kronisk syke eller funksjonshemmede barn. Dette kommer i tillegg til det de har krav på ut fra hvor mange barn de har (10 eller 15 dager per forelder). De som har tre eller flere barn og de som har flere funksjonshemmede barn, vil få flere stønadsdager etter den nye ordningen.

Grunnstønad

Folketrygden kan gi grunnstønad til personer som på grunn av varig sykdom, skade eller lyte har hatt nødvendige ekstrautgifter.

Grunnstønadsordningen er under evaluering. Rapport fra dette arbeidet vil foreligge høsten 2005.

Ansvarlig:

Arbeids- og sosialdepartementet

Utredning om sammenslåing av pleiepenger, forhøyet/ordinær hjelpestønad og omsorgslønn for syke barn

Tre viktige støtteordninger for familier med barn som har nedsatt funksjonsevne er pleiepenger, forhøyet/ordinær hjelpestønad og omsorgslønn for syke barn. Alle er kontantytelser som skal gjøre det mulig for foreldrene å være hjemme eller å dekke utgiftene til hjelp i hjemmet. Disse ordningene har i stor grad sammenfallende eller overlappende formål. På bakgrunn av blant annet Stortingets behandling av St. melding 40 (2002-2003) "Nedbygging av funksjonshemmende barrierer, strategi, mål og tiltak i politikken

for personer med nedsatt funksjonsevne" og St.meld. nr. 45 (2002-2003) "Betre kvalitet i dei kommunale pleie- og omsorgstjenestene" utreder Arbeids- og sosialdepartementet nå disse ordningene sammen med Helse- og omsorgsdepartementet.

På bakgrunn av gjennomgangen vil det bli tatt stilling til om det skal foreslås endringer. Eventuelle endringsforslag vil bli sendt på høring og fremmet for Stortinget på vanlig måte.

Ansvarlig:

Arbeids- og sosialdepartementet

Hjelpemidler

Trygdeetaten har tre landsdekkende kompetanseenheter på hjelpemiddelområdene IKT og bil (SIKTE, NONITE og Bilsenteret) som bl.a. gir støtte til familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Enhetene gir veiledning til familier og hjelpeapparat der barnet har kommunikasjons- og bevegelsesvansker pga. hjerneskade eller kombinerte syns- og hørselshemninger. Det gies også prosjektmidler for å stimulere til sterkere tverretatlige nettverk innen IKT-hjelpemidler generelt, og støtte til hjelpemiddelsentralene i kompliserte bilsaker. Enhetene driver kompetanseutvikling og informasjonsspredning på de respektive fagområdene. Det er planlagt prosjekter som har som mål en bedre tilpasning av kommunikasjons-hjelpemidler, samt kompetanseutvikling av foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne og andre nærpersoner.

Det planlegges forsøksprosjekt for å bygge opp lekotek/datatek ved hjelpemiddelsentralene i samarbeid med habiliteringstjenesten og spesialpedagogisk støttesystem. Her kan foreldre og fagpersoner henvende seg for å prøve ut og låne leker og programvare for aktivitet, spill og lek. Dette vil være et supplement til hjelpemiddelsentralenes utprøvingstilbud.

Ansvarlig:

Arbeids- og sosialdepartementet

3.6. Bolig

3.6.1. Status og utfordringer

Tradisjonelle bolig- og planløsninger er stort sett ikke tilpasset boligbehovene for personer med nedsatt funksjonsevne. Tilpasningen kan løses bygningsmessig eller ved installasjon av hjelpemidler, eller i kombinasjon av de to. Regjeringen har med bakgrunn i St. meld. nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken iverksatt en betydelig satsing på å øke antall universelt utformede boliger og boområder. Dette er nærmere omtalt i Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne.

Det sentrale mål er å øke antall boliger med universell utforming. En allmenn boligbygging basert på gode tilgjengelighetsprinsipper vil dempe behovet for ombygginger og tilpasninger i etterkant. Videre er det viktig å øke bevisstheten og kompetansen hos sentrale aktører i byggebransjen. I kommunene er det viktig å bedre den kommunale rådgivningen knyttet til bygging og utbedring av boliger for å ivareta behovet for bedre tilgjengelighet til boligene. Sentrale strategier for å nå disse målene vil være å sikre helhetlige tiltak, og at kunnskapen om de gode løsningene spres. En annen sentral utfordring er å ha låne- og tilskuddsordninger som gjør det mulig for familiene å foreta nødvendige boligtilpasninger.

3.6.2. Tiltak

Bedre helhetlig boligrådgivning og bruk av tilskudd

For å oppnå bedre helhet i boligtilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne er det særskilt behov for å styrke den faglige veiledning for brukerne. Både Rikstrygdeverket og Husbanken har finansieringsordninger for tilpasning av boliger.

Den rådgivning den enkelte bruker får om hvilke praktiske løsninger som finnes og om finansieringsordninger er ikke god nok. Det er på denne bakgrunn iverksatt et prosjektsamarbeid mellom Husbanken og Rikstrygdeverket for å gjøre det enklere å få tilpasset egen bolig til en situasjon hvor et familiemedlem har nedsatt

funksjonsevne. Målet er å samordne bruken av ulike økonomiske virkemidler, forbedre samhandlingen mellom offentlige aktører og tilby brukerne bedre rådgiving. Det vil også bli utarbeidet et opplæringsprogram for kommunene. I samarbeidet skal en mer fleksibel bruk av finansieringsordningene prøves ut. To kommuner i Sør-Trøndelag og tretten kommuner i Hordaland deltar i prosjektet. Evalueringsrapporten fra prosjektet vil foreligge i mars 2006.

Ansvarlig:

Kommunal- og regionaldepartementet

Nytt lånetilbud i Husbanken skal fremme god tilgjengelighet

Husbanken innfører andre halvår 2005 et nytt lånetilbud som skal kunne finansiere bygging, ombygging og kjøp av boliger. Det nye grunnlånet skal fremme viktige boligkvaliteter som universell utforming og miljøhensyn i ny og eksisterende boligmasse. Grunnlånet erstatter dagens oppførings- og utbedringslån. Husbanken og Bygningsteknisk etat iverksetter fra samme tid et treårig informasjonsprogram om universell tilgjengelighet i bolig og bygg.

Kompetansetilskudd

Husbankens kompetansetilskudd skal gis til tiltak som gir økt kompetanse, større kunnskap og et bedre plangrunnlag for arbeidet med boligspørsmål, spesielt rettet mot det ansvaret kommunene har for vanskeligstilte grupper. Tilskuddsordningen skal aktivt benyttes til å stimulere til universell utforming av boliger og boområder. Tilskudd kan også gis til organisasjoner som arbeider for å sikre gode boforhold for personer med nedsatt funksjonsevne.

Ansvarlig:

Kommunal- og regionaldepartementet

Tilskudd til tilpasning av bolig

Husbanken gir tilpasningstilskudd til helt eller delvis å dekke utgifter til spesialtilpasning av boliger når et familiemedlem har eller får nedsatt funksjonsevne. Det kan i forkant også gis et eget prosjekteringstilskudd som dekker utgifter til arkitektbistand for å planlegge til-

pasningen. Kommunene saksbehandler Husbankens tilskudd til tilpasning og veileder publikum om ordningene. Praksis viser at informasjonen til publikum om hva det kan gis tilskudd til og hvor store tilskudd som kan gis ikke er enhetlig kommunene imellom. Selv om kommunene har stor frihet til selv å prioritere bruken av tilskuddene innenfor begrensede tilskuddsrammer, er det behov for å gjennomgå retningslinjene for å tydeliggjøre innretningen av tilskuddet og legge grunnlaget for bedre publikumsinformasjon.

Gjennomsnittlig størrelse på tilskuddet er

ca. 20 000 kroner. Familier som har behov for å foreta større ombygginger av for eksempel bad og dører for å få en egnet bolig kan ha behov for langt høyere tilskudd for å få dette gjennomført. Kommunal – og regionaldepartementet vil ta initiativ til å gjennomgå retningslinjene, tilskuddsutmålingen og vurdere tilskuddets samlede ramme.

Ansvarlig:

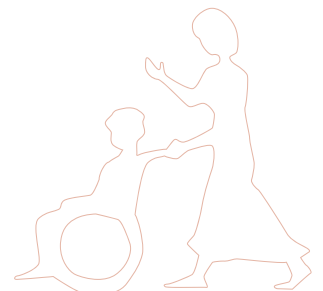
Kommunal- og regionaldepartementet

Boliglovene sikrer retten til å lage god atkomst til boligen

Det er innført bestemmelser i boliglovene som tilrettelegger for at personer med nedsatt funksjonsevne kan bo i blokker og annen bebyggelse. Bestemmelsen åpner for at beboeren for egen regning kan foreta bygningsmessige tilpasninger for å sikre adkomst til boligen. Dette kan f.eks. være oppføring av rullestolsrampe, stolheis i trappehuset eller liknende tiltak på eiendommens fellesarealer. Boligsammenslutningen må ha saklig grunn for å nekte slike tiltak.

Ansvarlig:

Kommunal- og regionaldepartementet

3.7 Samferdsel

3.7.1. Status og utfordringer

Dagens situasjon i forhold til tilgjengelighet og brukbarhet av utemiljøer og transportmidler gir ikke personer med nedsatt funksjonsevne en deltakelse som er likestilt andre. Et tilgjengelig offentlig transportnett er i mange sammenhenger en forutsetning for deltakelse på en rekke andre områder, som skole, arbeid, fritid og kultur. Det er et viktig mål at tilgjengeligheten til transportsystemet gradvis skal forbedres. Hensynet til tilgjengelighet skal vektlegges ved planlegging og utforming av infrastruktur, transportmiddel, trafikk og øvrige tjenester.

Et samfunn som er godt tilrettelagt for alle vil redusere behovet for spesialløsninger. Løsninger som ivaretar personer med nedsatt funksjonsevne sine behov vil også imøtekomme behov som resten av befolkningen har, og ha en stor forebyggende betydning. Spesielle løsninger skal komme som tillegg. Utfordringen ligger i å planlegge å utforme omgivelser og materiell på en slik måte at de i så stor grad som mulig kan brukes av alle; barn og eldre, personer med nedsatt funksjonsevne og andre. I praksis betyr dette valg av hovedløsninger for sikker tilgjengelighet for alle.

3.7.2. Tiltak

BRA – programmet

Med basis i St. meld. nr. 24 (2003 – 2004) Nasjonal transportplan 2006 – 2015 (NTP), arbeider Samferdselsdepartementet med å utarbeide et handlingsprogram – tilgjengelighetsprogrammet BRA - for universell utforming/tilgjengelighet i kollektivtransporten. Formålet er å forbedre tilgjengeligheten til kollektivtransport for alle brukergrupper.

Hovedprinsippet for BRA - programmet er at personer med nedsatt funksjonsevne i størst mulig grad skal kunne betjenes gjennom god tilrettelegging av det ordinære transportsystemet. Spesielle løsninger må komme som et tillegg. I kjernen av denne strategien ligger kravet om gode funksjonelle kvaliteter, der hensynet til personer med funksjonsnedsettelse står sentralt.

Programmet retter fokus mot:

- **Bedre infrastruktur**
Terminaler, omstignings- og knutepunkter skal legges til rette slik at de er tilgjengelig for alle. Samferdselsdepartementet vil innføre nye rapporteringsrutiner for å sikre at etater og virksomheter utøver et aktivt arbeid på området.
- **Rullende materiell**
Transportmidlene skal være tilrettelagt slik at de er tilgjengelig for alle. Ved fremtidige innkjøp eller anskaffelser på Samferdselsdepartementets ansvarsområder vil det bli stilt krav om universell utforming.
- **Aktiv logistikkforbedring**
Hele reisekjeden innenfor offentlig kollektivtransport må forbedres for personer som har nedsatt funksjonsevne. Det vil i første omgang bli rettet særlig oppmerksomhet mot terminaler og omstignings- og knutepunkt.

Oppfølging av prinsippene i universell utforming i hele reisekjeden, fra reisen starter til den avsluttes, er avgjørende for et godt resultat. Universell utforming av kollektivtransporten bidrar til økt reisekvalitet for alle passasjerer, i tillegg til et kvalitets- og kvantitetsmessig bedre tilbud for personer med nedsatt funksjonsevne. Gjennomføring av programmet vil dermed bidra til å gi også barn som har nedsatt funksjonsevne og deres familier øket mobilitet gjennom et mer tilgjengelig kollektivtransporttilbud.

Ansvarlig:

Samferdselsdepartementet

Parkering for forflytningshemmede

En økende andel offentlig tilgjengelige parkeringsplasser drives nå av andre aktører enn kommunene. Disse parkeringsarealene er derfor ikke lenger omfattet av offentlig skilting og regulering, noe som igjen bidrar til at personer med nedsatt funksjonsevne ikke lenger har særskilte rettigheter på disse plassene. Samferdselsdepartementet har på denne bakgrunn satt i gang et arbeid med å se på praksis og utviklingen generelt i parkeringspolitikken, og har i samarbeid med berørte

parter innledet en gjennomgang av problemstillinger som gjør seg gjeldende. Målet er å sikre personer med nedsatt funksjonsevne bedre tilgang til hensiktsmessige parkeringsplasser, i samsvar med intensjonen bak innføringen av særskilte offentlige parkeringsplasser for denne gruppen. Arbeidet vil også være et bidrag til å bedre mobiliteten til familier med barn med nedsatt funksjonsevne.

Ansvar:
Samferdselsdepartementet

3.8. Støtte til familien

Familier med barn med nedsatt funksjonsevne har familiære utfordringer. Blant annet er skilsmisseprosenten høy for gruppen. Flere tiltak er igangsatt for å avhjelpe flere av disse utfordringene.

Foreldreveiledning

For å forebygge problemer blant barn og unge og gi et tilbud om støtte til foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen, utarbeidet Barne- og familiedepartementet på midten av 90-tallet Program for foreldreveiledning. Programmet sikter mot alle foreldre, og skal kunne håndtere et bredt spekter av problemstillinger i alle familier.

Barne- og familiedepartementet vil arbeide for å tilpasse foreldreveiledningsprogrammet til foreldre med barn med funksjonsnedsettelse. Ved å tilrettelegge foreldreveiledningstiltak for denne målgruppen kan en bidra til å støtte foreldrene og til å fremme deres opplevelse av mestring av foreldrerollen. Det er blant annet behov for å utarbeide skriftlig materiale om de spesielle utfordringene disse foreldrene blir stilt overfor, der ulike typer funksjonsnedsettelse omtales.

Ansvarlig:
Barne- og familiedepartementet

Samlivsveiledning overfor foreldre som har barn med nedsatt funksjonsevne

Familier med barn med funksjonsnedsettelse står ofte overfor store utfordringer og slitasjen på samlivet kan bli stor. Selv om det ikke er foretatt noen systematisk

kartlegging av behovet for samlivsveiledning blant foreldre med barn med funksjonsnedsettelse, viser all erfaring og etterspørselen etter lokale samlivskurs at behovet er stort.

Som et ledd i regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede ble det våren 2002 igangsatt et 3-årig prosjekt, "Hva med oss?" - samlivsveiledning for foreldre som har barn med funksjonsnedsettelse i regi av Modum Bads Samlivssenter. I prosjektet ble det utviklet spesielt tilrettelagte samlivskurs rettet mot foreldre med barn med funksjonsnedsettelse. Tilbudet har vært forankret ved utvalgte familievernkontorer. I tillegg har det vært arbeidet for styrking av kompetanse og nettverksarbeid innen ulike tilgrensende fagtenester. Prosjektet har omfattet hele landet

Prosjektperioden gikk ut i 2004, men tiltaket er videreført i 2005 som et eget program under ledelse av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Modum Bads Samlivssenter har ansvar for den faglige oppfølgingen. Det er i 2005 bevilget kr. 7,5 millioner til videreføring av tiltaket. Kurskonseptet for foreldre med barn med funksjonsnedsettelse er tatt i bruk over hele landet. Aktuelle utfordringer framover er å utvikle spesielt tilrettelagte kurs for særskilte grupper, eksempelvis foreldre med døde eller døende barn, og tilbud til minoritets-etniske familier med barn med funksjonsnedsettelse. Det skal også gjøres en gjennomgang for å se hvordan man kan utvikle tiltaket til også å inkludere enslige med barn med funksjonsnedsettelse, med fokus på utfordringer som særlig angår denne gruppen.

Ansvarlig:
Barne- og familiedepartementet

Home-Start Familiekontakten Norge - utvidet tilbud om støtte og hjelp til familier med kronisk syke barn og barn med nedsatt funksjonsevne

Home-Start Familiekontakten er et familiestøtteprogram for foreldre med barn under sju år som er i en vanskelig livssituasjon. Hjelpen blir gitt av frivillige i familienes egne hjem. Tilbudet er gratis og lengden på hjelpen er fra tre måneder til to år. Programmet har vist seg å være

et godt tilbud for familier som har barn med nedsatt funksjonsevne som trenger avlastning og støtte for å håndtere hverdagen. I 2004 hadde ca. 15% av familiene som fikk støtte, kronisk syke barn eller barn med nedsatt funksjonsevne. I statsbudsjettet for 2005 er det bevilget 2 millioner kroner ekstra til å igangsette et bredere prosjekt på området.

Prosjektet skal gå over minst tre år.

Ansvarlig:

Barne- og familiedepartementet

Ferie- og velferdstilbud for familier med barn med nedsatt funksjonsevne

Gode ferie- og velferdstilbud er viktig for familier med barn som har nedsatt funksjonsevne. Stimulering i tidlig alder er viktig og kan bidra til inkludering i oppvekst og voksen alder. Regjeringen ønsker å stimulere til et mangfoldig ferie- og velferdstilbud. Arbeids- og sosialdepartementet vil derfor etablere en tilskuddsordning til ferie- og velferdstilbud i regi av frivillige organisasjoner. I Revidert nasjonalbudsjett for 2005 er det foreslått bevilget 5 millioner kroner til denne tilskuddsordningen. Dette tilbudet er ment å komme i tillegg til ferie- og fritidstiltak i regi av funksjonshemmedes organisasjoner.

Ansvarlig:

Arbeids- og sosialdepartementet

Skriftlige dokumenter og nettsteder som kan være nyttige for familier med barn med nedsatt funksjonsevne

Arbeids- og sosialdepartementet:

Publikasjoner

- St. meld. nr. 6 (2002-2003) Tiltaksplan mot fattigdom
- St. meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer
Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne

Aktuelle nettsteder

- Trygdeetaten
<http://www.trygdeetaten.no>

Helse- og omsorgsdepartementet:

Publikasjoner

- Strategiplan Habilitering av barn. Helsetjenestetilbud til barn med nedsatt funksjonsevne og kronisk syke barn, og deres foreldre – organisering og utvikling
- Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse ...sammen om psykisk helse...
- Rundskriv I-20/2000 Brukerstyrt personlig assistanse
- Rundskriv I-3/2004 "Samarbeid mellom tjenesteytere som gir tilbud til barn og unge med nedsatt funksjonsevne – bruk av individuell plan"
- Rundskriv I-17/2004 Ny felles forskrift om individuell plan etter helseovgivningen og sosialtjenesteloven
- Rettigheter for barn og unge med funksjonshemming. Tilrettelegging av adkomst og tilgjengelighet i egen bolig. Brosjyre, utgitt av Sosial- og helsedirektoratet
- NOU 2001:22 Fra bruker til borger
- En sjelden guide, IS-1021, utgitt av Sosial- og helsedirektoratet 2004
- En sjelden historie, IS-1185, utgitt av Sosial- og helsedirektoratet 2004

- Rundskriv fra Sosial- og helsedirektoratet: IS-2/2002 Informasjon om landsdekkende tilbud til personer med sjeldne diagnoser/syndromer/tilstander

---

Miljøverndepartementet:

Publikasjoner

- Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. Plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder (Miljøverndepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet)
- Rundskriv T-5/99 Tilgjengelighet for alle

Aktuelle nettsteder

- Universell utforming
<http://www.universell-utforming.miljo.no/>

Kommunal- og regionaldepartementet:

Publikasjoner

- St. meld. nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken
- HB 9.E.1 Bostøtte 2005, (Husbanken)
- HB 7.E.9.1 Lån og tilskuddsordninger til oppføring og utbedring. Oversiktsbrosjyre (Husbanken)

Aktuelle nettsteder

- Husbanken
<http://www.husbanken.no>
- Statens bygningstekniske etat
<http://www.be.no/universell>

Utdannings- og forskningsdepartementet:

Publikasjoner

- St. meld. nr. 30 (2003-2004) Kultur for læring
- Strategiplan "Gi rom for lesing"

Aktuelle nettsteder

- Fakta og opplysninger om norsk utdanning
<http://www.odin.dep.no/ufd/norsk/tema/utdanning/bn.html>
- Statlig spesialpedagogisk støttesystem
<http://www.statped.no>
- Veiledning - Spesialundervisning i grunnskole og videregående opplæring
<http://www.utdanningsdirektoratet.no/artikler/?id=24345>
- Rapport: Brukerundersøkelse om spesialundervisningen
<http://www.utdanningsdirektoratet.no/artikler/?id=24914>
- Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) - Foreldrenettet
<http://www.foreldrenettet.no>
- Oppsummering av manifest mot mobbing
<http://www.utdanningdirektoratet.no/artikler/?id=24844>
- Utdanningsdirektoratets råd for inkluderende læring
<http://www.utdanningsdirektoratet.no/artikler/?id=25440>

Barne- og familiedepartementet:**Pubikasjoner**

- Rundskriv Q-02/2005 - Statstilskudd til drift av barnehager
- "Funksjonshemmede barn i barnehage. Kunnskapsstatus og forskningsutfordringer." (Hoppestad, Hellem og Kjørholt, 2005), Rapport NOSEB

Aktuelle nettsteder

- Vedr. samlivsveiledning for foreldre med barn med funksjonsnedsettelse: Hva med oss? - prosjektet
<http://www.hvamedoss.no>
- Tilbud om hjelp og støtte til familier med kronisk syke barn og barn med nedsatt funksjonsevne: Home-Start Familiekontakten Norge
<http://www.home-start-norge.no>
- Om Foreldreveiledningsprogrammet:
<http://www.foreldreveiledning.dep.no>

Andre nettsteder:

- Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon
<http://www.ffo.no>
- Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner
<http://www.safo.no>